

een onrecht gepleegd aan die geschiedkundigen, die zich bemoeiden met de waarheid omtrent Erasmus' levensbijzonderheden vast te stellen.

Veel bedenkelijker is reeds, dat het humanisme, die jong opkomende beweging van zijn tijd, waarvan Erasmus de gaarne door allen als grootste erkende figuur is geweest, in deze zijn vroege, historische verschijning niet scherper kritisch is gewaardeerd — zoodat het als de „diepste tragedie" van dat humanisme moet gelden, dat zijn ideeën wel groot waren, maar niet de verkondigers ervan. En aan Erasmus' christelijken zin wordt waarlijk te kort gedaan, als men niet gewaagt van den evangelischen inhoud, die hij er aan trachtte te geven. Al blijft zijn beschavingsoptimisme en menscheids-idealisme ons vreemd (en vermoedelijk vreemder dan Zweig!), niemand mag voorbijzien, dat hij altijd bewust heeft gestreefd naar een bijbelsch humanisme.

Zweigs geschrift culmineert natuurlijk in de beschrijving van Erasmus' verhouding tot Luther, vóór en in de door de Reformatie geschapen meeningenkamp. Hier is hij eindelijk in de gelegenheid met de meest dramatische effecten te werken, felle contrasten te schilderen, en zware slagschaduwen aan weerskanten aan te brengen. Het mystiek-herofieke pathos van Luther wordt gesteld tegenover al de angstvalligheid van Erasmus, en diens bedachtzame zelfbeheersching uitgespeeld tegen de onbeheerschte uitvallen van den grooten Reformator. Natuurlijk, de strijd tussen deze twee mannen, zoo verschillend van afkomst, karakter en inzicht, en toch beide, ieder op zijn eigen wijze, groot, was ook dramatisch en heeft het geestelijk meelevend Europa bijna 10 jaar in spanning gehouden — maar toch krijgt men heel sterk den indruk, dat, om zulk een strijd te schilderen, die feitelijk een episode is uit de meest bewogen dagen der nieuwe kerkgeschiedenis, er meer vertrouwde met die historie en een dieper besef van de Christelijke waarheden en waarden, waar het toen om ging, noodig is, dan bij Zweig kan worden verondersteld. En, zou men eigenlijk persoonlijk niet althans iets moeten kennen van de kracht van het sola fide, om de diepste beweegredenen van Luther te kunnen verstaan?

Nen, dit werk is niet gebaseerd op een diepgaande kennis van de persoon en de eeuw van Erasmus en moet geschreven zijn na een vluchtige voorstudie. Iemand, voor wien Erasmus niets dan een naam beduidt, kan bij Zweig wel op onderhoudende wijze eenige notie van hem krijgen. Want zijn vlotte stijl, zijn vermogen tot kenschetsing van personen en toestanden en tot een treffend juiste woordenkeus om fijne schakeeringen aan te duiden, begeven hem ook hier niet; maar ten slotte is men daar weinig mede gebaat, als de lijnen juist te fors zijn getrokken, de tegenstellingen te scherp zijn gemarkeerd en de aspecten te wild zijn weergegeven. Zoo heeft dit boek vooral deze verdienste, dat het ons herinnert aan de voortreffelijke studies over Erasmus, zijn leven en streven, die wij reeds bezitten; maar het is jammer voor de Nederlandsche literatuur, die immers Huizinga's werk over Erasmus kent, dat er waarlijk nog een Hollandsche vertaling van is verschenen.

G. A. LINDEBOOM.

OPVOEDING EN ONDERWIJS

Altijd nog: Concentratie.

Het blijkt bijzonder moeilijk, de juiste gedachte te krijgen omtrent de concentratie van scholen bij het bijzonder onderwijs. In de Tweede Kamer, op de protestmeeting in Den Haag, overal worden meeningen verkondigd omtrent deze zaak, die er heelemaal vlak naast zijn.

Ik begin deze keer met een kleine historische herinnering. In de kringen van het bijzonder onderwijs is men er al jaren op bedacht, een goede verspreiding van Christelijke scholen over het gehele land te verkrijgen. De verschillende richtingen, die er bij ons zijn, moeten niet in concurrentie optreden, maar bedoelen in goede samenwerking ieder de kinderen van eigen richting te verzorgen. De ontworpen Contact-commissie had geen andere bedoeling. Zoodra nu van de zijde van het Ministerie op concentratie bij het bijzonder onderwijs werd aangedrongen, werd onzerzijds weer gedacht aan het nuttig werk, dat zulk een commissie, die het contact tusschen de groote organisaties tot stand zou brengen, ook weer in dezen had kunnen verrichten. 't Is nog altijd te hopen, dat 't gelukken mag, één orgaan te stichten dat in zulke moeilijke kwesties leiding kan geven. In ieder geval blijkt, dat men in deze kringen wel degelijk rekende met de mogelijkheid, dat overleg bij het stichten van — en nu in het samenbrengen van Christelijke scholen noodig kan worden.

Mijn tweede opmerking geldt het groote verschil, dat er bestaat tusschen opheffing van een open-

bare school en een bijzondere school. Nog altijd is er aan de oprichting van een bijzondere school een behoorlijke risico, zoodat de opgerichte scholen in de regel wel geworteld zijn in de plaatselijke historie. Een school daaruit los te maken, is geen gemakkelijk werk. Daar voelt men er in den regel meer voor, dat de Overheid haar steunende hand maar wat terugtrekt, zoodat men meer op eigen krachten wordt aangewezen, dan dat er pressie wordt uitgeoefend van boven af, om te komen tot opheffing van een school, die een voorwerp geweest is van veel strijd en zorgen. Men kan voor het overheidsinstituut van de openbare school niet gevoelen, wat menig Christen-ouder liefheeft in de School met den Bijbel. Dat heeft men van overheidswege tot dusver ook nog altijd geëerbiedigd. Er is nog maar alleen verzocht, in eigen kring de mogelijkheid van concentratie te overwegen. Daar zijn we zoo gauw niet mee klaar, als men aan de overzijde meent. Daar gaat het over het tellen der leerlingen en over het meten van de door de kinderen af te leggen afstanden en men kan tot zijn conclusie komen. Bij het bijzonder onderwijs komt ook al heel gauw de vrijheid van den Christen-ouder in 't geding. En tot dusver heeft dat in Nederland voor een waardevol bezit gegolden. En dat zal het blijven. Wanneer we straks minder aan steun uit de publieke kassen zullen genieten, zal weer blijken, ik twijfel daar niet aan, dat de liefde voor de School met den Bijbel onder ons nog van onverdacht allooi is.

Men is dan ook in menige kring ernstig bezig, nauwkeurig te overwegen, in hoeverre men kan komen tot inkrimping van het aantal scholen. Hier gevoelt men zich, naar een mooie uitdrukking van de Schoolraad-circulaire „als een eenheid". Want het is duidelijk, wanneer men niet hier en daar kan komen tot concentratie, dan zal het geheel straks lijden. Daarom moeten er offers gebracht worden, dat is de vraag van de regering, opdat deze niet gedwongen wordt tot maatregelen, die allen treffen.

Wel bestaat de zeer gegronde vrees, dat er niet veel bezuiniging zal komen langs dezen weg. De beginselen loopen bij verschillende scholen te ver uiteen. De school moet het vertrouwen der ouders behouden en dat zal niet kunnen, wanneer kunstmatig bijeengebracht wordt, wat door een beginsel gescheiden is.

Zeer is het te hopen, dat de ouders van de kinderen, die de vrije School met den Bijbel mogen bezoeken, er bij vernieuwing van overtuigd mogen worden, welk een waardevol bezit wij in de Christelijke school hebben. Dan zullen de offers, die de toekomst vraagt, niet te zwaar worden en zullen we weer nader komen tot ons oude ideaal:

De school aan de ouders.

Nu is ze voor veler besef te veel overheidsinstituut.
Gr. G. MEIMA.

Apenhensens en heiligschennis.

In „De Groene Amsterdammer", No. 3007, lezen we den volgende dialoog:

„Men heeft mij ook wel eens iets van apenhensens verteld."

„O, zeker... Een oud Cantonneesch gerecht. Men legt een smalle beugel om den schedel van den levenden aap en men laat dezen springen door een enkelen slag met een drogen houten hamer. Tusschen ons gezegd en gezweigd, ik zou er niet van houden."

„Waarom niet?"

„Ik zou het idee niet van mij af kunnen zetten, dat ik heiligschennis bedreef en de hersenen van een van mijn voorouders, die aan lager wal geraakt is, opat....."

Men ziet, hoever de problemen intusschen gevorderd zijn.

De persvrijheid bij de Nazi's.

Men vindt op een andere plaats in ons blad een artikelje, dat handelt over een episode uit den Duitschen kerkstrijd. Wij mogen hier wel mededeelen, dat het stuk geschreven is op verzoek uit Duitschland zelf. Welke reden een dergelijk verzoek heeft kan blijken, wanneer men in „Kralingsche Kerkbode" onder den titel „Hoeveel leed het ons doet" het volgende aantreft:

Dat is het opschrift van een klein stukje in het meermalen door ons genoemde Duitsch kerkelijke weekblad: „Unter dem Wort".

Het luidt aldus: „Hoeveel leed het ons doet, het is ons onmogelijk, over de kerkelijke toestanden nader bericht te geven. Wij begrijpen het ongeduld van onze lezers, maar ze moeten zich vergenoegen met de geheel algemeene opmerking, dat verschillende dingen voortgang hebben."

Als we ons bijbelsch weekblad niet in gevaar willen brengen en den kostelijken band, dien het tusschen zooveel belijdeniskerken heeft vastgeknoopt, niet willen verbreken, zoo moeten wij daarover zwijgen, (wij spatieeren).

Wij verzoeken onze lezers onzen nood te willen verstaan en ons in deze moeilijke toestanden trouw te willen blijven, zooals wij het in de belijdeniskerk geleerd hebben, ons vast aan een te sluiten."

We schrijven dit, opdat zij onder ons, die nog nationaal-socialistische of fascistische neigingen hebben, zich goed rekenschap geven van het verderfelijke beginsel: Het vrije woord in kerkelijke aangelegenheden aan handen gelegd, op straffe van in beslagname of verbod van uitgave!

Men zij gewaarschuwd voor hen, die, gelijk het heet, aan de „grote hervormingsbeginzelen" van wat in Duitschland geschied is, hier in Nederland ingang willen bezorgen.

Ook een laatste woord.

Al waren we nog niet uitgesproken tegenover Dr van Es, toch willen we, nu hij „een laatste woord" geschreven heeft, niet nog eens weer enkele opmerkingen van zijn voorafgaande artikelen onder de loupe nemen. We laten veel ook nu liggen, doch wijzen alleen op het volgende. Dr van Es verklaart, dat dit zijn gevoel is:

dat we het voor de rust en den geestelijken welstand van onze Geref. Kerken toch van nog onvergelyklijk veel hooger belang achten, dat er tusschen de beide inrichtingen, waar onze predikanten hun opleiding ontvangen, en haar professoren een goede verstandhouding en samenwerking bestaat.

Het spijt ons wel, maar het heeft o.i. niets te maken met het eigenlijke persdebat. Dergelijke uitlatingen hebben alleen te maken met de sfeer, die door anderen om dit debat heen geschapen is. Moeten wij nog eens weer herhalen, dat het geen zaak Kampen—Amsterdam is? Dat er ook aan de Vrije Universiteit zijn, die den gang van zaken betreuren?

Voorts inzake Barth schrijft Dr v. Es:

Het objectivisme van Barth hangt o.i. in de lucht. Heeft geen aanrakingspunten in den denkenden, ook religieus denkenden mensch. Wanneer we iets van of over Barth lezen, kwam telkens bij ons de gedachte op: waarom moet ik dit of dat nu zoo aannemen. Alleen omdat Barth het zegt?

Ook dit zegt ons niets. Barth heeft geen wending naar het objectieve genomen, reeds om de eenvoudige reden, dat hij ons verbiedt, God als object te zien. En voorts is zijn denkschema juist daarom zoo onmiddellijk door menschen van allerlei richting ten deele aanvaard, omdat het, naar we herhaaldelijk opmerkten, de tegenstellingen tusschen hen ondergroef en zoo verzoende. Wanneer dan ook Dr v. Es zegt:

In ieder geval kan ik het belang van het optreden van Barth voor onze vaderlandsche theologie niet zoo hoog aanslaan, dat ze er zoo in het oog vallend naar zou moeten worden georiënteerd,

dan vreezen wij, dat ook hier gestreden wordt tegen imaginaire ziekten. Mij is onder de door Dr v. Es blijkbaar bedoelden geen enkel gereformeerd theoloog bekend, die naar Barth oriënteren wil. Ik zie juist wel voorbeelden van precies het tegenovergestelde.

Fantasiën.

„De Nederlander" van 4 Januari 1935 schrijft:

Dat de kerkelijke situatie zeer precair is, wordt wel door de meeste „kerkformaties" in ons land besef. Alleen in de Gereformeerde Kerken schijnt een enkele stem, die op afbrokkeling aan den buitenrand en op verwerdelijking en ontgeestelijking aan den binnenkant wijst, de stem van een patiënt van „Ich — alleinsamkeit". Men heeft zich veilig verschanst achter hooge muren en bestookt, trotsch op eigen solidariteit, het oude, vaderlandsche kerkgenootschap. Binnen die muren kijkt men elkander argwanend aan! Is er een ambtsdrager, die blijk geeft van interkerkelijken zin (zooals onlangs de Geref. pastor van Ulrum, die prof. Haitjema's Afscheidingsrede kwam hooren in de Hervormde Kerk aldaar) dan vliegen onmiddellijk allerlei Kerkbode-bisschoppes ter executie op. Is een ander Geref. predikant in oecumenischen zin actief, dan moet hij tusschen de apitsroeden dierzelfde gevreesde redacteurtjes door en, zoo verzeerde in een onderhoud één hunner: „we werken hem er eerlang stellig wel uit."

Daargelaten het feit, dat dergelijke zinnetjes, als waarmede hier besloten wordt, oncontroleerbaar zijn, en bovendien in strijd met de gereformeerde tuchtprocedure's, merken wij slechts op, dat hier gefantaseerd wordt. Bisschoppes hebben wij niet. En het geval, dat hier als uiting van interkerkelijken zin wordt voorgesteld, heeft met interkerkelijken zin niets te maken. Wij vinden het wel nuttig, eens te luisteren naar anderen, om te weten, hoe ze ons bekijken. Maar meestal stelt de diagnose teleur door oppervlakkigheid.

Deze hindert ook in het volgende citaat:

Afscheiden om af te scheiden. Zoo moet 't wel blijven gaan in een kerkgemeenschap, die de belijdenis der kerk heeft losgemaakt van de kerk-zelve, dus haar weggenomen heeft uit de wezenlijke Verbondsgemeenschap, waarin alle gedoopten begrepen zijn, om voorts die belijdenis te maken tot accoord van gemeenschap. Allen, die het er mede eens zijn, vormen de ware kerk. De rest is de valsche kerk. Maar, zoo zeide Hoedemaker: een hart behoort niet op sterk water gezet te worden, het behoort in het lichaam thuis, juist als dat lichaam ziek is, zal dat gezonde hart er zijn werking ten goede in doen. Sinds dit stellen van de belijdenis (zonder kerkgemeenschap) als accoord van gemeenschap; sinds de besluiten van Assen, waardoor men de huidige ambtsdragers bindt aan menselijke uitleggingen van Schrift en belijdenis, beweegt zich het leed in de kringen, langs een spiraal van kerkelijke afkeering en inkeering en verenging naar 't doode punt.

„Om af te scheiden", — welk een miskenning van het eigenlijke probleem. Welk een snelwerkend opium voor een geweten, dat zelf den eisch der actuele gehoorzaamheid inzake het kerkinstituut veronachtzaamt.

„De belijdenis een dwaas... lijdens in... het adres van... De ware armoedigheid is die juist in... stellen.

Het beruc... vermoedende... keurige beg... die de belijc... haven, en h... uit het conc... Vlucht vo...

We her... schreven h... l'iver. Than...

Ik las de... Coen. Deze... en doen or... tochten me... Indië kwa... manning... stormen e... ziekten he... vingerwijz... Maar hi... „Godt o... niet alleem... halen, dat... (genoegen... vervullen... verondicht... Datzelfd...

De heer J... muziek":

Evenals... list op de... schen Ker... wikkeld is... standighe... Kennis w... er, zooals... nens bewe... Gereforme... gelijkenote... keer van...

Ook hie... noten-uitr... Om de... staan, lez... het volge... Luther... komen. D... Omdat ze... waren ze... Ook hape... gezongen...

Geen lee... deed, vers... kunstig o... dooreenge... Calvijn... diger, me... stellen, o... woord of l... op een en... op één na... en in P... van den G...

(Dit is... formeerde... Ook doc... methode... een Zangr... de ouders... Aan Lu... koor had... en klare... daarenteg...

Al lag C... die van L... staande b... begon te l... niet haar... Tal van... ander of... De ton... loor in de... De poly... h a r m o n... homopho... accord...

Het vrij... door het... De souv... den geleg... ding.

Dit proc... zangwijze... deels vere... verbessert... of geheel... (aria-) v... onevenwic... den tweec... ling.

Zoowel... Gemeente... tred.

Maar m... melodie d... Hoe dit... in studies...